

TÁRSADALOM- ISMERET

A SZAKISKOLÁK SZÁMÁRA

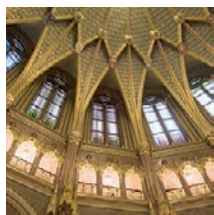
10

Balla Árpád

t

múltunk titkai

TÁRSADALOM- ISMERET

A SZAKISKOLÁK SZÁMÁRA

*Írta:
Balla Árpád*

10

Negyedik, változatlan kiadás
Mozaik Kiadó – Szeged, 2015

Kedves Fiatalok!

Rövid időn belül mindannyian nagykorúvá váltok, országunk teljes jogú állampolgárai lesztek. A demokráciákban, így hazánkban is minden állampolgár részt vesz a politikai hatalom gyakorlásában. A polgárok lehetősége a „köz” ügyeinek megvitatása és eldöntése.

Nagykorúvá válva bizonyára ti is tevékenyen részt fogtok venni a helyi és az országos közügyekben. Ismeritek majd a szűkebb és tágabb közösség problémáit, törekvéseit, s azonosságot vállaltok azokkal. Kiálltok az emberi és állampolgári jogokért, betartjátok az alapvető jogi és erkölcsi szabályokat, teljesítitek az állampolgári kötelességeket.

Mit jelent polgárnak lenni ma Magyarországon? E kérdés megválaszolásában igyekszik segíteni nektek e tankönyv. Azt tanácsolom, hogy a felvetett problémákat párokban, csoportokban vagy az egész osztállyal együtt vitassátok meg, s így próbáljátok közös álláspontra jutni. („Különvéleményeteket” természetesen így is fenntarthatjátok!)

A tankönyv nagyon kevés „tanulandó” szöveget, viszont sok-sok feladatot, kérdést, elemzendő adatsort, diagramot, számos szociófotót tartalmaz. Ezek feldolgozásával tudtok egy-egy társadalmi témában elmélyülni, az adott témáról önálló véleményt megfogalmazni.

A leckék végén összefoglaló kérdések, feladatok találhatóak. E kérdésekre adott válaszok, a feladatok megoldása segítenek abban, hogy egy-egy lecke témájáról kialakítsátok a saját álláspontotokat. Nem célszerű tehát a hagyományos módon „bemagolni” a leckét! Sokkal fontosabb, hogy tudjatok összefüggően beszélni egy-egy – olykor „kényesnek” tűnő – kérdésről, s tudjatok érvelni saját álláspontotok mellett.

A tankönyv számos vitatémát tartalmaz a mai magyar társadalom gondjairól, helyzetéről. (Pl. Az abortusz; Gazdagság, szegénység; Veszélyeztetett fiatalok stb.) Az egyes vitatémák előbb összefoglalják az adott társadalmi problémát, majd három – három – néha teljesen eltérő – álláspontot közölnek. Gondoljátok végig, hozzátok melyik álláspont áll a legközelebb! Esetleg alakítsatok ki új vagy módosított véleményt. Az általatok választott álláspont mellett érveljete! Kiténő viták, beszélgetések alakulhatnak így ki.

Jó munkát, izgalmas vitákat kívánok!

a Szerző

AZ ÖNKORMÁNYZATOK

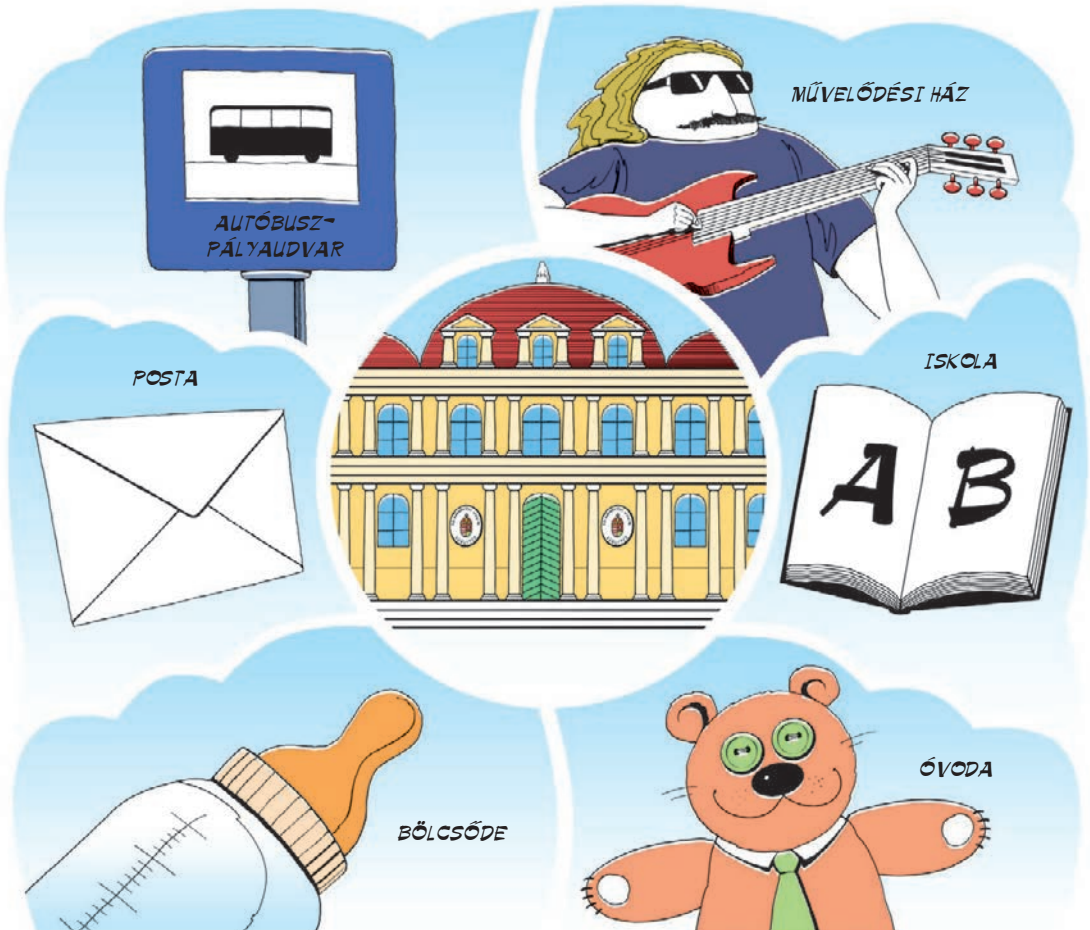
AZ ÖNKORMÁNYZATOK FELADATAI

- Soroljátok fel néhány olyan szervezetet, amely saját önkormányzattal rendelkezik!
- Ha valamelyiknek ti is tagjai vagytok, mondjátok el, hogyan működik annak a szervezetnek az önkormányzata!

Az önkormányzatok közül kiemelkedő jelentőségűek a *települési önkormányzatok*.

Magyarország területe fővárosra, megyékre, városokra és községekre tagozódik.

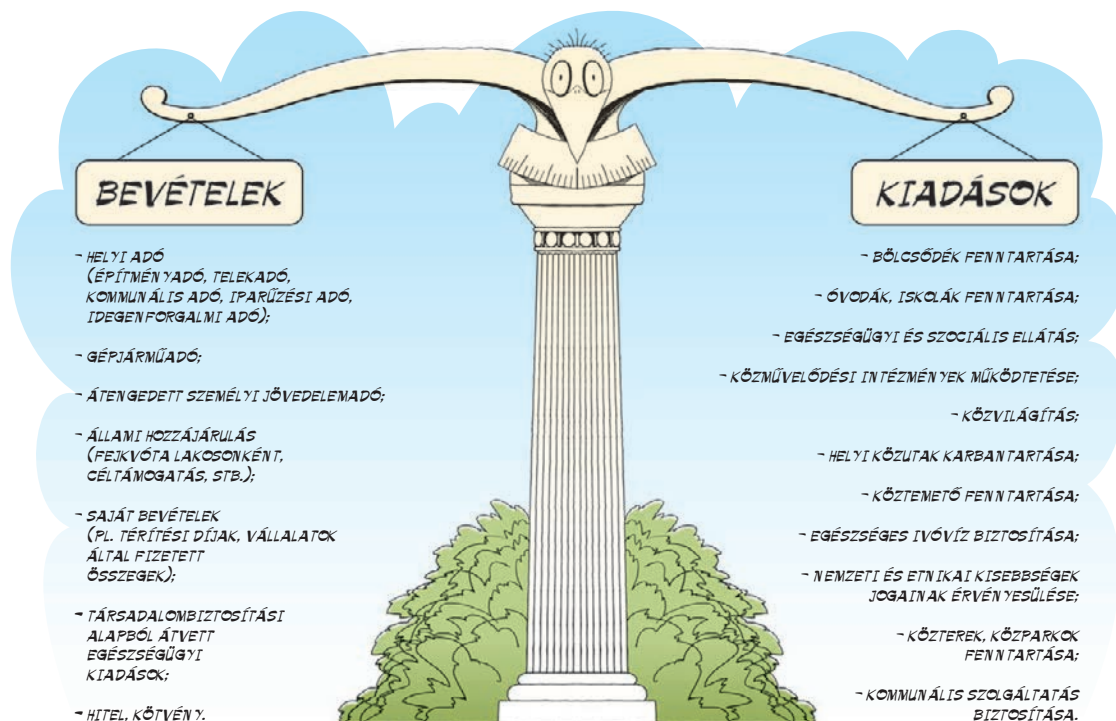
- Tanulmányozd az ábrát! Milyen feladatokat látnak el egy adott település lakói? Milyen további közös feladatai vannak a te településeden élőknek?

E sok-sok közös feladat megoldására a település lakói önmaguk közül képviselőket választanak, **képviselő-testületet** hoznak létre. A polgárok az önkormányzati képviselők útján döntenek a helyi ügyekben, azaz közvetve gyakorolják a helyi demokráciát. (A közvetlen hatalomgyakorlás eszköze pl. a falugyűlés vagy a helyi népszavazás.)

Az önkormányzat a település gazdája. Rendelkezik a községi, városi vagyonnal, meghatározza, hogy a rendelkezésre álló pénzt mire költi. Az önkormányzatnak kell vállalnia a település gondjainak megoldását is. Mindemellett gondoskodnia kell a törvények és más jogszabályok végrehajtásáról is.

- Tanulmányozzátok az önkormányzatok legfontosabb bevételeit és kiadásait bemutató ábrát! Véleményetek szerint a ti településeteken mire kellene a legtöbb pénzt fordítani?

A képviselő-testület választja meg a helyi, önkormányzatok által fenntartott intézmények vezetőit. Helyi rendeleteket alkot, és helyi adókat vehet ki. Szabadon vállalhat feladatokat, *mindent megtehet, amit jogszabály nem tilt*, vagy nem utal más szerv hatáskörébe. Így pl. közüzemeket, vállalatokat alapíthat, vállalkozásokba kezdhet. Az önként vállalt feladatok azonban nem veszélyeztethetik a kötelezően elért feladatokat.

Az önkormányzatnak vannak *kötelező feladatai* is. Kötelees gondoskodni pl. az alapfokú egészségügyi és szociális ellátásról, a közvilágításról, az óvodai ellátásról, a területfejlesztésről.

- Vitassátok meg, milyen előnye és milyen hátránya lehet az önkormányzati vállalkozásoknak!

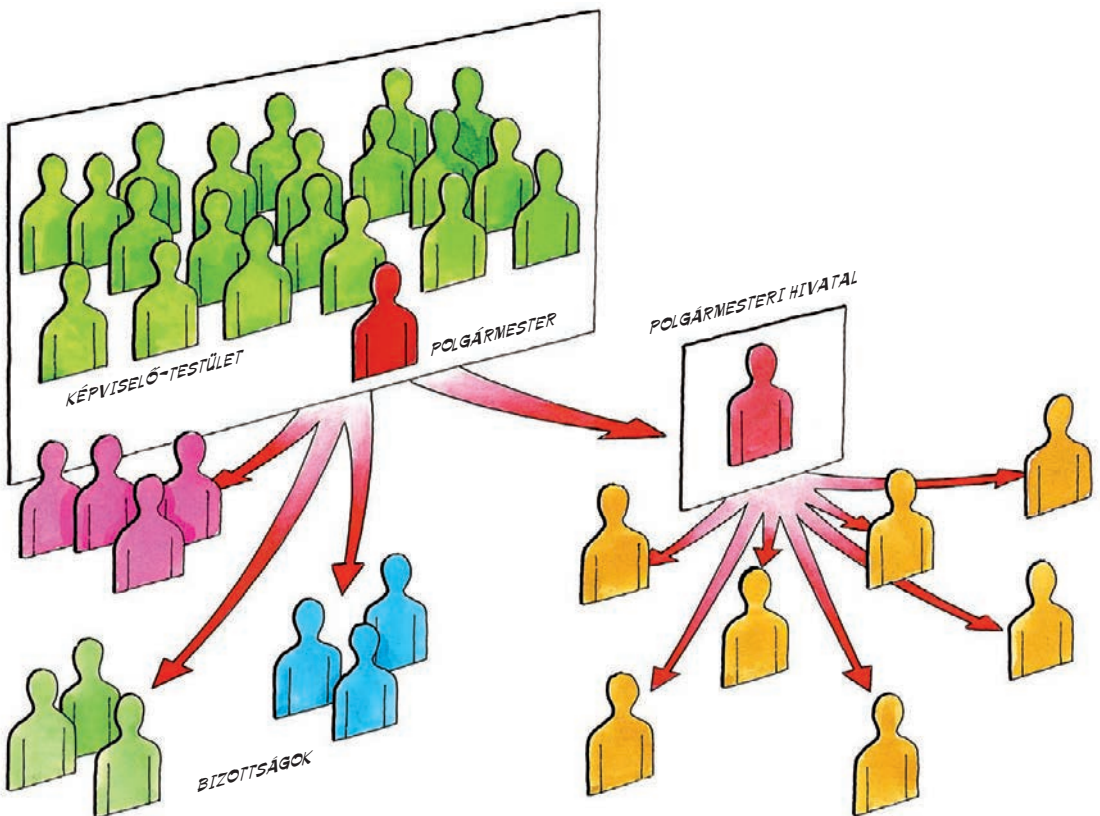
AZ ÖNKORMÁNYZATOK SZERVEZETE

A helyi önkormányzat vezető szerve a **képviselő-testület**. Budapesten, a megyékben és a megyei jogú városokban ezt a szerepet a *közgyűlés* tölti be. A képviselő-testület *ülései nyilvánosak*, de bizonyos esetekben (pl. intézményvezetők kinevezése) *zárt ülést* rendelhet el.

Az önkormányzat vezetője a *polgármester*. A képviselő-testület határozatainak végrehajtásáról neki kell gondoskodnia.

Munkáját a *polgármesteri hivatal* segíti. A hivatal vezetője a *jegyző*. A jegyzőt nem az állampolgárok választják, hanem pályázat alapján a polgármester nevezi ki. A képviselő-testületek bizottságokat választhatnak. A bizottságok (például pénzügyi) előkészítik a döntéseket, és ellenőrzik azok végrehajtását.

A települési önkormányzatok mellett megyei önkormányzatok is működnek. A megyei önkormányzatok elsősorban területfejlesztési és területrendezési feladatokat látnak el. Vezetője a közgyűlés elnöke, akit a megyei közgyűlés – saját tagjai sorából – titkos szavazással választ meg.

- Ki a települések polgármestere? Ki a jegyző?

- Városaink száma több mint 250. Közülük kiemelt város Budapest és a 23 megyei jogú város. Bejelöltük a térképre a megyei jogú városokat. Keresd meg rajta megyéd megyei jogú városait! Nézz utána a *Magyar értelmező kéziszótárban*, hogy mi a különbség a megyeszékhely és a megyei jogú város között!

- Gondold végig lakóhelyed legégetőbb gondjait! Önkormányzati képviselőként milyen javaslatokat terjesztenél a képviselő-testület elé? Csoportosítsd javaslataidat a táblázatnak megfelelően!

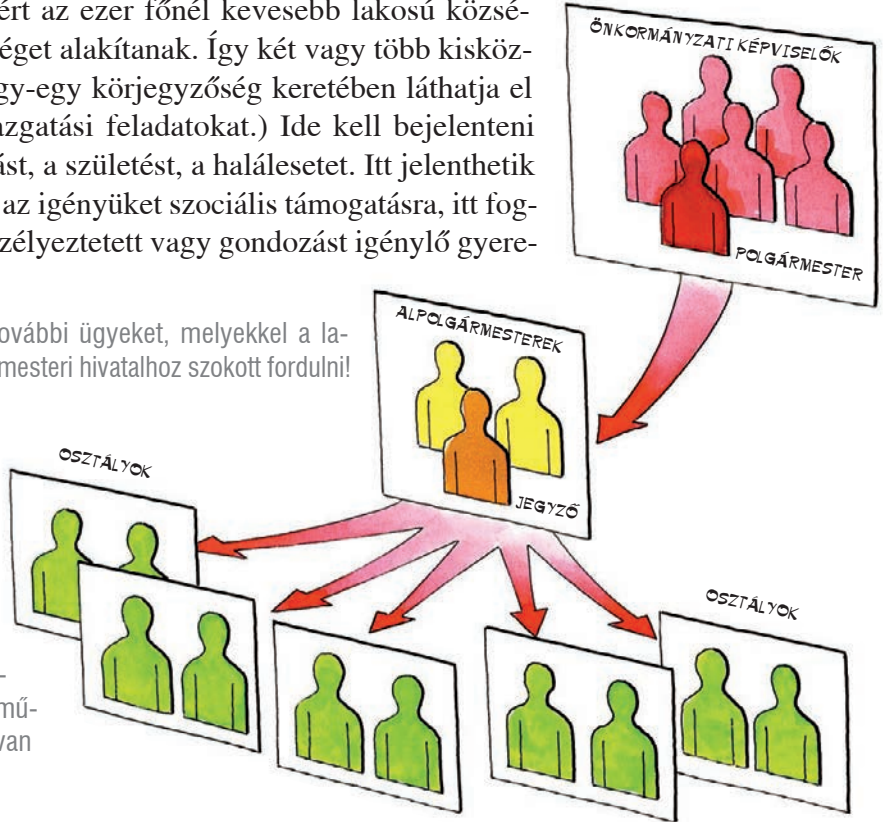
JAVASLATAIM A HELYI KÉPVISELŐ-TESTÜLETNEK	
Óvodák, iskolák ügyében	
Egészségügyi ellátás ügyében	
Szociális ellátás ügyében	
Kisebbségi jogok biztosítása ügyében	
Egészséges ivóvíz biztosítása ügyében	
Közvilágítás, helyi közutak, köztemető ügyében	

- Tájékozódj településed önkormányzatának munkájáról!
 - Milyen kötelező feladatokat lát el?
 - Milyen feladatokat vállalt önként?

A POLGÁRMESTERI HIVATAL

Az állampolgárok helyi ügyes-bajos dolgaival a *polgármesteri hivatalok*, kisebb községek esetében a **közös önkormányzati hivatalok** foglalkoznak. (A kistelepülések jelentős része anyagi okok miatt nem lenne képes önálló polgármesteri hivatal fenntartani. Ezért az ezer főnél kevesebb lakosú községek körjegyzőséget alakítanak. Így két vagy több kisközség közösen, egy-egy körjegyzőség keretében láthatja el a települési-igazgatási feladatokat.) Ide kell bejelenteni a lakcímváltozást, a születést, a halálesetet. Itt jelenthetik be a rászorulókat az igényüket szociális támogatásra, itt foglalkoznak a veszélyeztetett vagy gondozást igénylő gyerekek ügyeivel.

- Soroljatok fel további ügyeket, melyekkel a lakosság a polgármesteri hivatalhoz szokott fordulni!
- Ha lehet, tegyetek látogatást a község-házán, városházán! Figyeljétek meg, milyen csoportok (osztályok, irodák) működnek! Mikor van ügyfélfogadás?

A NEMZETISÉGI ÖNKORMÁNYZATOK

Magyarországon törvény mondja ki, hogy „a nemzetiségek joga történelmi hagyományaik, nyelvük megőrzése és fejlesztése, tárgyi és szellemi kultúrájuk ápolása és gyarapítása”. Ezek biztosításának egyik módja, hogy hazánkban a *nemzetiségek helyi és országos önkormányzatokat* hozhatnak létre.

- Ha működik településeken nemzetiségi önkormányzat, számoljatok be tevékenységéről!

1. Melyek a települési önkormányzatok legfontosabb feladatai?
2. Hogyan épül fel a települési önkormányzatok szervezete?
3. Mivel foglalkoznak a polgármesteri hivatalok?

HOGYAN INTÉZZÜK HIVATALOS ÜGYEINKET? (olvasmány)

Amikor a helyi hatóságokhoz vagy más hivatalos szervezetekhez fordulunk, legtöbbször valamilyen ügyünk elintézését kérjük. Kérésünket előadhatjuk szóban vagy írásban. Az írásban beadott kérelmet beadványnak nevezzük.

- Mi a jelentősége annak, hogy az állampolgárok szóban is előterjeszthetik kérelmüket?

Írásbeli kérelem esetén olykor meghatározott nyomtatványt kell kitölteni. A legtöbb esetben azonban a beadványt magunknak kell elkészíteni és illetékbélyeggel is el kell látnunk. (Illetékbélyeg a postán, esetleg az adott hivatalban is kapható.)

- Mit tartalmazzon a beadványunk?

A legfontosabb, hogy pontosan, érthetően írjuk le, mi az, amit kérünk. Hasznos, ha kérelmünket meg is indokoljuk. Ezenkívül fel kell tüntetni a kérelmező pontos nevét és címét. Beadványunkat alá kell írni, és dátummal is el kell látni. Ha valamilyen igazolást mellékelünk, a beadvány végére írjuk oda: „Csatolva ... db melléklet”.

Előfordulhat, hogy beadványunk alapján a hivatal vagy más szerv további igazolást, kiegészítést kér. Ilyenkor mindig meg kell nézni, ki az ügyintéző – ezt feltüntetik az iraton –, és milyen szám alatt intézi ügyünket. Válaszunkban ezeket is tüntessük fel!

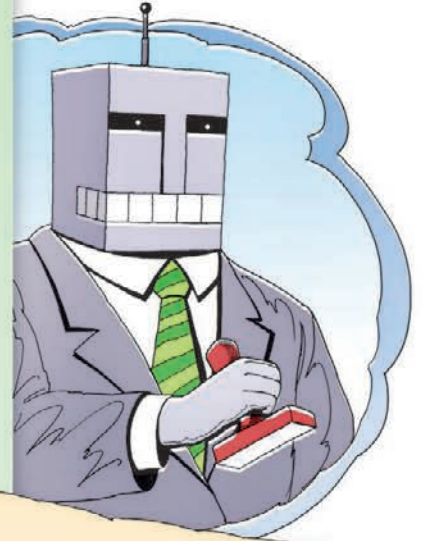
- Készítsetek néhány soros beadványt egy segélykérelem ügyében! Bíráljatok meg egy-két beadványt! Ki milyen hibát követett el?

A hatóságok általában 30 napon belül (2014-től 21 napon belül) döntenek kérésünkről. A döntésről levélben értesítenek.

Előfordul, hogy a kérelmet elutasítják, vagy olyan választ kapunk, amely nem elégít ki bennünket. Esetleg olyasmire köteleznek, amit sérelmesnek tartunk. Ilyenkor fellebbezhetünk. A beadványunkra adott válasz mindig tartalmazza, hogy mennyi időn belül kell fellebbezésünket benyújtanunk. A határidőre nagyon ügyeljünk, mert késedelem esetén általában nem tárgyalják a fellebbezést, hanem visszautasítják. Fellebbezésünket mindig ahhoz a szervhez kell benyújtanunk, amelyik a határozatot hozta. Ez vagy módosítja a sérelmezett határozatot, vagy az ügy irataival együtt felterjeszti a másodfokon eljáró szervhez.

Ügyeink egy részét az interneten keresztül is intézhetjük. Ehhez személyes ügyfélkaput hozhatunk létre a www.magyarorszag.hu kormányzati portálon.

- Nézzétek meg az említett honlapon, hogyan kell létrehozni a személyes ügyfélkaput!

Kérvény kollégiumi felvétel ügyében

A Kollégium Igazgatójának
Székelyudvarhely, Margareta u. 3.

Tóth Krisztina
Székelyudvarhely, Rózsa u. 5.

Tárgy: kollégiumi felvétel iránti kérelem

Tisztelt Igazgató Asszony/Úr!

Tóth Krisztina, a Gimnázium leendő tanulója azzal a kérés-sel fordulok Igazgató Asszonyhoz/Úrhoz, hogy szíveskedjék engem a 2008/09-es tanév kezdetétől kollégiumi bentlakó diáknak fölvenni. A gimnáziumba már fölvételt nyertem, és úgy tudom, a kollégiumban sincs betöltve valamennyi férőhely.

Mivel lakóhelyünk az iskolától 26 km-re van, a bejárás – különösen a téli hónapokban – nehézséget okozna, és nagy idővesztéssel járna. Szüleim kiskeresetű emberek, két kistestvérem még otthon általános iskolás. A kollégiumi elhelyezés azt jelentené, hogy nyugodtabban tanulhatnék, emellett csakis a városban lakással nyílna lehetőségem arra, hogy a hegedűtanulást folytathassam.

Indokaim szíves mérlegelése alapján kérem Igazgató Asszony/Úr kedvező döntését.

Tisztelettel:

Székelyudvarhely, 2008. augusztus 17.

Tóth Krisztina

TARTALOM

A CSALÁD

A család: életünk alapvető közössége	6
A házasság	7
A család mai problémái	8

SZÜLETÉS ÉS HALÁLOZÁS

Népesedési helyzetünk	9
A születés	10
A halandóság	10

A HELYI TÁRSADALOM

Társadalmi csoportok közvetlen környezetünkben	12
A helyi társadalom közös érdekei	14
A társadalom nyugalalmát veszélyeztető csoportosulások	14

TÁRSADALMI RÉTEGZŐDÉS HAZÁNKBAN

Foglalkozási csoportok	15
Vagyonai csoportok	15
Életkor szerinti csoportok	16

A NEMZETI ÉS ETNIKAI KISEBBSÉGEK

Nemzet – nemzetiség	19
A cigányság Magyarországon	20
A nemzetiségek jogai	21
Magyarok kisebbségben	22

EGYHÁZAK ÉS VALLÁSOK – A CIVIL KÖZÖSSÉGEK

Egyházak, vallási közösségek	23
Állam és egyház	24
A civil társadalom	24

TÁRSADALMI VÁLSÁGJELENSÉGEK I.

A bűnözés	26
-----------------	----

Az alkoholizmus	28
-----------------------	----

TÁRSADALMI VÁLSÁGJELENSÉGEK II.

A kábítószer-fogyasztás	30
Az öngyilkosság	32
Az idegengyűlölet	33
Az diszkrimináció	34

A PÁRTOK ÉS AZ ÉRDEKVÉDELMI SZERVEZETEK

A pártok	36
Érdekvédelmi szervezetek	38

AZ ÖNKORMÁNYZATOK

Az önkormányzatok feladatai	41
Az önkormányzatok szervezete	43
A polgármesteri hivatal	45
A nemzetiségi önkormányzatok	45
Hogyan intézzük hivatalos ügyeinket? (olvasmány)	46

AZ ÁLLAMPOLGÁRSÁG. A VÁLASZTÁSI RENDSZER

Az állampolgárság	48
A választójog	49
A parlamenti választások	49
Az önkormányzati választások	50

AZ ÁLLAMPOLGÁRI JOGOK ÉS KÖTELESSÉGEK

I. A szabadságjogok	52
Személyi szabadságjogok	53
Kollektív szabadságjogok	53
II. Az állam tevékenységében való részvételt biztosító jogok	54
III. Gazdasági, szociális és kulturális jogok ...	54
IV. Az állampolgárok egyenjogúsága	55
Az állampolgári kötelezettségek	55

Emberi jogok a magyar jogban	55	A diákok kötelezettségei	76
AZ ORSZÁGGYŰLÉS. A KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK		TÁRSADALMI EGYENLŐTLENSÉG, SZOCIÁLPOLITIKA	
Eltérő kormányformák	56	A munkanélküliség	77
Az Országgyűlés	57	A társadalmi egyenlőtlenség	78
A köztársasági elnök	59	A szociálpolitika	78
A KORMÁNY		A TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS. AZ EGÉSZSÉGÜGY	
A kormány feladatai	60	A társadalombiztosítás	80
A miniszterelnök	61	Egészségügyi ellátás	81
A minisztériumok	61	A MUNKA VILÁGA	
AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS		Az otthon végzett munka	83
A bíróságok	62	A munkaviszony	84
A polgári peres és a büntetőeljárás	63	A vállalkozások formái	84
Az ügyészségek	64	Szövetkezetek	86
A BELSŐ REND VÉDELME. A HONVÉDELEM		Intézmények	87
A közrend védelme	66	Munkavállalás (olvasmány)	88
A hon védelme: a Magyar Honvédség	67	HAZÁNK ÉS EURÓPA	
A rendészeti szervek	68	Az Európai Unió	90
A MŰVELŐDÉS HAZÁNKBAN		Az Európai Unió szervezete	91
A műveltség társadalmi szerepe	69	Az Európai Unió eddigi eredményei	92
A tankötelezettség	69	Hazánk és az Európai Unió	93
A közoktatás	70	Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO)	94
Átalakuló szakképzés	70	HAZÁNK KÜLPOLITIKÁJA ÉS KÜLKAPCSOLATAI	
A felsőoktatás	71	Külpolitika – Diplomáciai kapcsolatok	95
A művelődés	72	Magyarország külpolitikája	95
AZ ISKOLAI DIÁKÖNKORMÁNYZATOK		A határainkon túl élő magyarság	96
A diákok jogai	73	Magyar állampolgárok külföldön	96
A diákönkormányzatok	74	Az ENSZ és szervezetei (olvasmány)	98
A diákönkormányzatok érdek-képviselői tevékenysége	74		